

LAKI MIHÁLY
Constraints and Driving Forces in Economic Systems
Studies in Honour of János Kornai
Könyvismertetés

Néhány évvel ezelőtt a BUKSZ egyik szerkesztőségi ülésén – éppen egy Festschrift bemutatásának esélyeit taglaltuk - valaki felvetette, hogy írtni kellene egy cikket a műfajról. Kik, miért készítenek, kik kapnak ilyen kiadványt? Van-e ebben valami szabályosság – vagy a tekintély, az iskolateremtő képesség és persze a kerek évfordulók termékei ezek a tanulmány kötetek. A beszélgetés során kiderült, hogy az 1989-es rendszerváltás után szinte minden társadalomtudományban megnőtt a korrekciós Festschriftek száma, gyakorisága – olyan köteteké, ahol a szakma (tanítványok, munkatársak, külföldi kollegák) többek között ezen az úton megváltoztatta, „helyre tette” a hivatalos, a kommunista rendszer által felállított, támogatott tekintély-sorrendeket.¹ A recenzió persze nem készült el – ki vállal ilyen sok hónapos kutatást manapság - de az kiderült, hogy **az ünneplő kötetek mikro-szociológiája, története érdekes adalékkal szolgálhat a tudomány, a tudós társadalom működéséről.**

Jánost nem kellett „a helyére tenni” a kilencvenes években, vagy az új évezred első évtizedében. És ma sem kell: nemzetközi és hazai elismertsége, idézettsége változatlan – még akkor is, ha – mint Mihályi Péter kitűnő, ám szomorú tanulmányából tudjuk, a szakmai elit (a klubok klubjának) fogalom és eszmetörténetet negligáló, inkább egymás legfrissebb szellemi termékeit idéző gyakorlata nem kedvező a számára. Derűlátásra ad okot azonban a kötet több tanulmánya, ahol Kornai elemzési és fogalmi rendszerét eredményesen kiterjesztik általa nem vizsgált jelenségek vizsgálatára is. (Győrffy Dóra, Simonovits András, Rékasi Eszter: puha költségvetési korlát, Karen Eggleston: innováció)

Ha János nem is, az általa képviselt értékek, kutatási szemlélet és módszerek, fontossági sorrendek jelene, jövője már nem ennyire rózsás (Csaba). A kötet értéke, hogy szerzői hitet tesznek, alkalmazzák és elfogadják ezeket. Másként: a kötet, akarva akaratlan, ha nem is korrekciós, de érték megőrzési célokat is szolgál. Ez persze nem akadályozza meg a szerzőket abban, hogy vitatkozzanak, hogy ne értsenek egyet egymással (Roland kontra Hámori-Szabó).

1. Rendszerszemlélet, rendszerkritika

2010-ben nem szokásos kormányváltás zajlott le Magyarországon. A választáson nyertes pártszövetség a kétharmados parlamenti többség birtokában példátlan gyorsasággal, gyökeresen átalakította az alkotmányos berendezkedést. Az 1989-es alkotmányt új alaptörvényre cserélte. Megváltoztatták az államigazgatást, a közoktatás, az egészségügy szerkezetét, irányítását és finanszírozását. A korábitól jelentősen eltérő működtetési szemlélettel és eszközökkel találkozunk a gazdaság szabályozásában, az adószervezetben, a szegények, a munkanélküliek segélyezésében, a közigazgatásban, az önkormányzatok jogállásában és pénzkezelésében. Jelentősen megnövelték az állami tulajdon súlyát a gazdaságban.

¹ A mi szakmánkban is számos ilyen eseményről tudunk.

A kötet több tanulmánya foglalkozik ezzel a friss és befejezetlen folyamattal: alrendszerek kritikai elemzését adja Simonovits, Rosta, Rékasi és a korántsem kakukktojás Klaniczay tanulmánya a Collegium Budapest elpusztításáról. Itt – nem mellesleg – Kornai tudományszervező közéleti munkásságába is betekintést nyerünk. A leírt-elemzett folyamatok egy irányba tartanak: **egy autokrata rendszer formálódásának, kiépülésének fontos mozzanatait ismerjük meg belőlük.**

2. Módszertani engedékenység

Az új iránti fogékonyság nem csak a mai Magyarország elemzőit jellemzi. Hámori és Szabó éppúgy formálódó jelenségeket (mostanában terjedő innovációs módszereket) vizsgál, mint a görög válságot elemző Gyórfy Dóra, amikor az Unió megfontolásait elemzi. A frissesség fontos feltétele és ösztönzője a módszertani engedékenység – a figyelmen kívül hagyott mérési tabu. Hogy olyan jelenségeket, folyamatokat is kutatni lehet, ahol a hagyományos adatgyűjtés és feldolgozás módszerei nem működnek. A kötet szerzői – követve Kornait – többnyire a történetek, jelenségek rekonstrukcióját, alapos dokumentálását vagy illusztrálását fontosabbnak tartják a formális kvantitatív bizonyításnál. (Hámori-Szabó)
Köszönet a szerzőknek, a két szerkesztőnek, Balázsnak és Miklósnak, hogy örömet szereztek nemcsak Jánosnak, de az ilyen szellemű és tartalmú írások kedvelőinek is. Reméljük, sokan lesznek.